

Υπόθεση C-212/20

Σύνοψη της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως, σύμφωνα με το άρθρο 98, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου

Ημερομηνία καταθέσεως:

12 Μαΐου 2020

Αιτούν δικαστήριο:

Sąd Rejonowy dla Warszawy-Woli w Warszawie (Πολωνία)

Ημερομηνία της αποφάσεως του αιτούντος δικαστηρίου:

22 Ιανουαρίου 2020

Ενάγοντες:

M. P.

B. P.

Εναγόμενος:

«Α.», ασκών δραστηριότητα μέσω της «Α.» S.A.

Αντικείμενο της κύριας δίκης

Αίτημα καταβολής ποσού 50 000 πολωνικών ζλότι (PLN) λόγω ποσών που εισέπραξε ο εναγόμενος αχρεωστήτως βάσει καταχρηστικών ρητρών περιεχόμενων σε σύμβαση δανείου στο πλαίσιο αναπροσαρμογής του ύψους των δόσεων αποπληρωμής της πίστωσης και του ύψους της οφειλής των εναγόντων.

Αντικείμενο και νομική βάση του προδικαστικού ερωτήματος

Άρθρα: Άρθρο 3, παράγραφος 1, άρθρο 4, παράγραφος 1, και άρθρο 5 της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (στο εξής: οδηγία 93/13)

Προδικαστικά ερωτήματα

1. Κατ' ορθή ερμηνεία του άρθρου 3, παράγραφος 1, του άρθρου 4, παράγραφος 1, και του άρθρου 5 της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, καθώς και των αιτιολογικών σκέψεων της οδηγίας αυτής, οι οποίες προβλέπουν την υποχρέωση σύνταξης της σύμβασης κατά τρόπο σαφή και κατανοητό καθώς και ότι, σε περίπτωση αμφιβολίας, επικρατεί η ευνοϊκότερη για τον καταναλωτή ερμηνεία, πρέπει μια συμβατική ρήτρα που καθορίζει την τιμή αγοράς και πώλησης ξένου νομίσματος σε σύμβαση δανείου συνδεδεμένου με την αξία ξένου νομίσματος να είναι διατυπωμένη κατά τρόπο μη επιδεχόμενο αμφισβήτηση, ήτοι κατά τρόπο ώστε ο δανειολήπτης/καταναλωτής να μπορεί ο ίδιος να προσδιορίσει την τιμή αυτή σε συγκεκριμένη ημερομηνία ή μήπως, λαμβανομένων υπόψη του είδους της σύμβασης για το οποίο γίνεται λόγος στο άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας, της μακροχρόνιας (ορισμένων δεκαετιών) διάρκειας της σύμβασης και του γεγονότος ότι το ύψος της αξίας του ξένου νομίσματος υπόκειται σε διαρκείς μεταβολές (ανά πάσα στιγμή), είναι δυνατόν η συμβατική ρήτρα να είναι διατυπωμένη με γενικότερους όρους, ήτοι να αναφέρεται στην αξία του ξένου νομίσματος στην αγορά συναλλάγματος, καθιστώντας αδύνατη τη σημαντική διατάραξη της ισορροπίας μεταξύ των συμβαλλομένων ως προς τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους εις βάρος του καταναλωτή, κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας;
2. Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης στο πρώτο ερώτημα, κατ' ορθή ερμηνεία του άρθρου 5 και των αιτιολογικών σκέψεων της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, μπορεί μια συμβατική ρήτρα η οποία αφορά τον εκ μέρους του δανειστή (της τράπεζας) καθορισμό της τιμής αγοράς και πώλησης του ξένου νομίσματος να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι οι αμφιβολίες ως προς τη σύμβαση αίρονται υπέρ του καταναλωτή και ότι η σύμβαση καθορίζει την τιμή αγοράς και πώλησης του ξένου νομίσματος όχι αυθαίρετα, αλλά υπό συνθήκες ελεύθερης αγοράς, ειδικότερα στην περίπτωση κατά την οποία αμφότερα τα μέρη κατανόησαν με τον ίδιο τρόπο τις συμβατικές ρήτρες περί καθορισμού της τιμής αγοράς και πώλησης του ξένου νομίσματος, ή κατά την οποία ο δανειολήπτης/καταναλωτής δεν ενδιαφέρθηκε για την επίμαχη συμβατική ρήτρα κατά τον χρόνο σύναψης της σύμβασης και την περίοδο εκτέλεσής της, ούτε εξουικειώθηκε με το περιεχόμενο της σύμβασης κατά τον χρόνο σύναψής της και καθ' όλη τη διάρκεια ισχύος της;

Παρατιθέμενες διατάξεις του δικαίου της Ένωσης

Οδηγία 93/13: αιτιολογική σκέψη 20, άρθρο 3, παράγραφος 1, άρθρο 4, παράγραφος 1, άρθρο 5.

Παρατιθέμενες διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας

Kodeks cywilny - ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. (Αστικός κώδικας - νόμος της 23ης Απριλίου 1964) (Dz. U. αριθ. 16, θέση 93, όπως έχει μεταγενέστερα τροποποιηθεί, στο εξής: ΚΚ)

Άρθρο 65

§ 1. Η δήλωση βουλήσεως πρέπει να ερμηνεύεται σύμφωνα με τις αρχές της κοινωνικής συμβιώσεως και τα συναλλακτικά ήθη, λαμβανομένων υπόψη των περιστάσεων υπό τις οποίες εκφράσθηκε.

§ 2. Στις συμβάσεις πρέπει να αναζητείται η κοινή βούληση των μερών και ο επιδιωκόμενος σκοπός τους χωρίς προσήλωση στις λέξεις.

Άρθρο 353¹:

Τα συμβαλλόμενα μέρη δύνανται να διαμορφώσουν την έννομη σχέση τους κατά την ελεύθερη βούλησή τους, εφόσον το περιεχόμενο ή ο σκοπός της δεν αντιβαίνουν στη φύση της σχέσεως, στον νόμο ή στις αρχές της κοινωνικής συμβιώσεως.

Άρθρο 385¹:

§ 1. Οι ρήτρες σύμβασης που συνάπτεται με καταναλωτή οι οποίες δεν αποτέλεσαν αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης δεν δεσμεύουν τον καταναλωτή εάν διαμορφώνουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του κατά τρόπο που αντιβαίνει στα χρηστά ήθη και θίγει σοβαρά τα συμφέροντά του (μη επιτρεπτές συμβατικές ρήτρες).

Αυτό δεν ισχύει για ρήτρες που καθορίζουν τις κύριες παροχές των συμβαλλομένων μερών, ιδίως την τιμή ή την αμοιβή, εφόσον είναι διατυπωμένες με σαφήνεια.

§ 2. Εάν μια συμβατική ρήτρα δεν είναι δεσμευτική για τον καταναλωτή σύμφωνα με την παράγραφο 1, οι συμβαλλόμενοι εξακολουθούν να δεσμεύονται κατά τα λοιπά από τη σύμβαση.

§ 3. Ως συμβατικές ρήτρες που δεν αποτέλεσαν αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης νοούνται εκείνες επί του περιεχομένου των οποίων δεν μπόρεσε να ασκήσει πραγματική επιρροή ο καταναλωτής. Αυτό ισχύει ιδίως για συμβατικές ρήτρες οι οποίες αποτελούν γενικούς όρους συναλλαγών οι οποίοι προτάθηκαν στον καταναλωτή από τον αντισυμβαλλόμενο.

§ 4. Το βάρος αποδείξεως του ισχυρισμού ότι μια διάταξη αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης φέρει το μέρος το οποίο την επικαλείται.

Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (νόμος της 29ης Αυγούστου 1997 για το τραπεζικό δίκαιο (κωδικοποιημένο κείμενο, Dz. U. 2019, θέση 2357)

Άρθρο 69 ως έχει σήμερα

1. Με τη σύμβαση πίστωσης, η τράπεζα δεσμεύεται να θέσει στη διάθεση του δανειολήπτη, για τον οριζόμενο στη σύμβαση χρόνο, χρηματικό ποσό προοριζόμενο για συμφωνημένο σκοπό, και ο δανειολήπτης δεσμεύεται να το χρησιμοποιήσει υπό τους όρους που προβλέπει η σύμβαση, να επιστρέψει εντόκως το ποσό του δανείου και να καταβάλει προμήθεια επί της χορηγηθείσας πίστωσης.

2. Η σύμβαση πίστωσης πρέπει να συνάπτεται εγγράφως και να προσδιορίζει ιδίως:

- 1) τα συμβαλλόμενα μέρη,
- 2) το ποσό της πίστωσης και το νόμισμα,
- 3) τον σκοπό για τον οποίο χορηγήθηκε η πίστωση,
- 4) τους όρους και τις προθεσμίες εξόφλησης της πίστωσης,
 - 4α) σε περίπτωση σύμβασης πίστωσης συνομολογηθείσας ή υπολογιζόμενης σε νόμισμα διαφορετικό από το πολωνικό νόμισμα, λεπτομερείς κανόνες για τον προσδιορισμό των τρόπων και των προθεσμιών καθορισμού της συναλλαγματικής ισοτιμίας βάσει της οποίας υπολογίζεται, μεταξύ άλλων, το ποσό της πίστωσης, οι τμηματικές καταβολές και οι τοκοχρεολυτικές δόσεις, καθώς και κανόνες μετατροπής στο νόμισμα εκταμίευσης ή εξόφλησης της πίστωσης,
- 5) το ύψος του επιτοκίου της πίστωσης και τους όρους μεταβολής του,
- 6) τα μέσα εξασφάλισης της εξόφλησης της πίστωσης,
- 7) την έκταση των δικαιωμάτων της τράπεζας όσον αφορά τον έλεγχο της χρήσης και της εξόφλησης της πίστωσης,
- 8) τις προθεσμίες και τους όρους υπό τους οποίους τα χρηματικά ποσά τίθενται στη διάθεση του δανειολήπτη,
- 9) το ποσό της προμήθειας, εφόσον προβλέπεται από τη σύμβαση,
- 10) τους όρους τροποποίησης και καταγγελίας της σύμβασης.

3. Στην περίπτωση σύμβασης πίστωσης συνομολογηθείσας ή υπολογιζόμενης σε νόμισμα διαφορετικό από το πολωνικό νόμισμα, ο δανειολήπτης μπορεί να εξοφλήσει τις τοκοχρεολυτικές δόσεις και να προβεί σε πλήρη ή μερική πρόωρη εξόφληση της πίστωσης απευθείας στο νόμισμα αυτό. Στην περίπτωση αυτή, η σύμβαση πίστωσης καθορίζει επίσης τους κανόνες ανοίγματος και τήρησης λογαριασμού με σκοπό τη συγκέντρωση των κεφαλαίων που προορίζονται για την εξόφληση της πίστωσης, καθώς και τους κανόνες εξόφλησης μέσω του λογαριασμού αυτού.

Άρθρο 69, όπως ίσχυε κατά τον χρόνο σύναψης της σύμβασης, ήτοι στις 16 Μαΐου 2008

1. Με τη σύμβαση πίστωσης, η τράπεζα δεσμεύεται να θέσει στη διάθεση του δανειολήπτη, για τον οριζόμενο στη σύμβαση χρόνο, χρηματικό ποσό προοριζόμενο για συμφωνημένο σκοπό, και ο δανειολήπτης δεσμεύεται να το χρησιμοποιήσει υπό τους όρους που προβλέπει η σύμβαση, να επιστρέψει εντόκως το ποσό του δανείου και να καταβάλει προμήθεια επί της χορηγηθείσας πίστωσης.

2. Η σύμβαση πίστωσης πρέπει να συνάπτεται εγγράφως και να προσδιορίζει ιδίως:

- 1) τα συμβαλλόμενα μέρη,
- 2) το ποσό της πίστωσης και το νόμισμα,
- 3) τον σκοπό για τον οποίο χορηγήθηκε η πίστωση,
- 4) τους όρους και τις προθεσμίες εξόφλησης της πίστωσης,
- 5) το ύψος του επιτοκίου της πίστωσης και τους όρους μεταβολής του,
- 6) τα μέσα εξασφάλισης της εξόφλησης της πίστωσης,
- 7) την έκταση των δικαιωμάτων της τράπεζας όσον αφορά τον έλεγχο της χρήσης και της εξόφλησης της πίστωσης,
- 8) τις προθεσμίες και τους όρους υπό τους οποίους τα χρηματικά ποσά τίθενται στη διάθεση του δανειολήπτη,
- 9) το ποσό της προμήθειας, εφόσον προβλέπεται από τη σύμβαση,
- 10) τους όρους τροποποίησης και καταγγελίας της σύμβασης.

Άρθρο 111, όπως ίσχυε κατά τον χρόνο σύναψης της σύμβασης, ήτοι στις 16 Μαΐου 2008

1. Η τράπεζα υποχρεούται να δημοσιεύει τα κατωτέρω στοιχεία στον τόπο άσκησης των δραστηριοτήτων της, κατά τρόπο που να εξασφαλίζει ελεύθερη πρόσβαση σε αυτά:

- 1) τα εφαρμοζόμενα επιτόκια επί των ποσών των τραπεζικών λογαριασμών, πιστώσεων και δανείων,
- 2) τα εφαρμοζόμενα επιτόκια επί των ποσών των προμηθειών και το ποσό των εισπραττομένων εξόδων,
- 3) τις προθεσμίες κεφαλαιοποίησης των τόκων,

- 4) τις ισχύουσες συναλλαγματικές ισοτιμίες,
- 5) ισολογισμό συνοδευόμενο από έκθεση ελέγχου ορκωτού λογιστή για την τελευταία υπό εξέταση περίοδο,
- 6) σύνθεση του διοικητικού συμβουλίου και του εποπτικού συμβουλίου της τράπεζας,
- 7) πληροφορίες σχετικά με τους όρους εκτέλεσης των διασυνοριακών εμβασμάτων,
- 8) τα ονόματα των προσώπων που είναι εξουσιοδοτημένα να αναλαμβάνουν υποχρεώσεις στο όνομα της τράπεζας ή οργανωτικής μονάδας της τράπεζας,
- 9) πληροφορίες για τις επιχειρήσεις ή αλλοδαπές επιχειρήσεις που αναφέρονται στο άρθρο 6α, παράγραφος 1, στο μέτρο που, κατά την εκτέλεση των απαριθμούμενων στη διάταξη αυτή πράξεων για λογαριασμό οργανωτικής μονάδας της τράπεζας, αποκτούν πρόσβαση σε πληροφορίες προστατευόμενες από το τραπεζικό απόρρητο.

2. Εκτός των πληροφοριών που αναφέρονται στην παράγραφο 1, οι συνεταιριστικές τράπεζες υποχρεούνται να επισημαίνουν επίσης τον τομέα της δραστηριότητάς τους καθώς και τη συνδεδεμένη τράπεζα.

Ustawa o Narodowym Banku Polskim z dnia 29 sierpnia 1997 r. (νόμος περί Εθνικής Τράπεζας της Πολωνίας, της 29ης Αυγούστου 1997) (κωδικοποιημένο κείμενο, Dz. U. 2019, θέση 1810)

Άρθρο 1

Η Εθνική Τράπεζα της Πολωνίας (στο εξής: NBP) είναι η κεντρική τράπεζα της Δημοκρατίας της Πολωνίας.

Άρθρο 24

1. Η NBP εφαρμόζει νομισματική πολιτική καθοριζόμενη από το Υπουργικό Συμβούλιο σε συμφωνία με το Συμβούλιο.
2. Οι λεπτομέρειες καθορισμού της ισοτιμίας του ζλότι έναντι των αλλοδαπών νομισμάτων καθορίζονται από το Υπουργικό Συμβούλιο σε συμφωνία με το Συμβούλιο.
3. Η NBP ανακοινώνει τις τρέχουσες αξίες των ξένων νομισμάτων καθώς και άλλες συναλλαγματικές ισοτιμίες.

Συνοπτική παράθεση των πραγματικών περιστατικών και της διαδικασίας

1. Στις 16 Μαΐου 2008, ο Β. Ρ. και ο Μ. Ρ., ως δανειολήπτες ενεργούντες με την ιδιότητα των καταναλωτών, συνήψαν σύμβαση ενυπόθηκου δανείου με την (Α) S.A. Spółka Akcyjna, βάσει προταθείσας σε αυτούς τυποποιημένης σύμβασης. Δυνάμει της σύμβασης, η τράπεζα ανέλαβε την υποχρέωση να θέσει στη διάθεση των δανειοληπτών το ποσό των 460 000 PLN. Το δάνειο ήταν συνδεδεμένο με το ξένο νόμισμα CHF (ελβετικό φράγκο). Η διάρκεια της πίστωσης ήταν 480 μήνες, το δε επιτόκιο ορίστηκε ως το άθροισμα του επιτοκίου αναφοράς LIBOR 3M (CHF) και του σταθερού περιθωρίου των 1,20 εκατοστιαίων μονάδων της τράπεζας. Το ποσό της πίστωσης καταβλήθηκε στους ενάγοντες σε 3 δόσεις σύμφωνα με τις τιμές αγοράς συναλλάγματος που αναγράφονταν στους πίνακες της εναγομένης τράπεζας. Στις 10 Ιανουαρίου 2013, οι συμβαλλόμενοι συνήψαν τροποποιητική πράξη της σύμβασης η οποία προέβλεπε τη δυνατότητα των δανειοληπτών να αποπληρώσουν το συνδεδεμένο με ξένο νόμισμα δάνειο που τους είχε χορηγηθεί στο ξένο νόμισμα CHF με το οποίο το δάνειο ήταν συνδεδεμένο. Η δυνατότητα σύναψης τέτοιας τροποποιητικής πράξης υπήρχε από το 2009.
2. Το συνδεδεμένο με ξένο νόμισμα δάνειο αποτελεί, κατά τον εσωτερικό κανονισμό της Τράπεζας περί πιστώσεων, τοκοφόρο δάνειο βάσει επιτοκίου στηριζόμενου στο επιτόκιο αναφοράς, το οποίο αφορά νόμισμα διαφορετικό από το ζλότι, και του οποίου η εκταμίευση και η αποπληρωμή πραγματοποιούνται σε ζλότι βάσει της συναλλαγματικής ισοτιμίας μεταξύ του ξένου νομίσματος και του ζλότι, σύμφωνα με τον σχετικό πίνακα (άρθρο 2, σημείο 2). Σύμφωνα με τον ορισμό του, ο πίνακας αυτός συνιστά πίνακα των συναλλαγματικών ισοτιμιών που ισχύουν στην τράπεζα (άρθρο 2, σημείο 12). Στην περίπτωση δανείων συνδεδεμένων με ξένο νόμισμα, η εκταμίευση του δανείου γινόταν σε ζλότι βάσει τιμής όχι χαμηλότερης από την τιμή αγοράς που αναγραφόταν στον ισχύοντα πίνακα κατά τον χρόνο εκταμίευσης του χρηματικού ποσού. Σε περίπτωση εκταμίευσης της πίστωσης σε δόσεις, η τιμή που εφαρμόζεται δεν μπορεί να είναι χαμηλότερη από την τιμή αγοράς που αναγράφεται στον ισχύοντα πίνακα κατά τον χρόνο εκταμίευσης της εκάστοτε δόσης. Το χρεωστικό υπόλοιπο του δανείου εκφράζεται σε ξένο νόμισμα και υπολογίζεται βάσει της ισοτιμίας που ίσχυε κατά το χρόνο χορήγησης του δανείου (άρθρο 7, παράγραφος 4). Σύμφωνα με τον εσωτερικό κανονισμό, σε περίπτωση δανείων συνδεδεμένων με ξένο νόμισμα, οι πληρωτέες δόσεις του δανείου εκφράζονται στο ξένο νόμισμα και χρεώνονται κατά τη δήλη ημέρα της εκάστοτε δανειακής δόσης στον τραπεζικό λογαριασμό της παραγράφου 1, ενώ για τη μετατροπή μεταξύ των νομισμάτων κρίσιμη είναι η ισοτιμία πώλησης στη λήξη της εργάσιμης ημέρας που προηγείται της δήλης ημέρας της εξοφλητικής δόσης, όπως προκύπτει από τον πίνακα που ισχύει στην τράπεζα (άρθρο 9, παράγραφος 2).
3. Στο πλαίσιο της αίτησής τους για τη χορήγηση ενυπόθηκου δανείου συνδεδεμένου με ξένο νόμισμα, οι ενάγοντες υπέγραψαν δήλωση ότι είχαν πλήρη επίγνωση του συναλλαγματικού κινδύνου, ότι παραιτούνταν από τη δυνατότητα σύναψης δανείου σε ζλότι και ότι επέλεξαν να συνάψουν δάνειο συνδεδεμένο με το CHF, ότι γνώριζαν τις διατάξεις του εσωτερικού κανονισμού της (Α) σχετικά

με τα δάνεια που συνδέονται με ξένο νόμισμα και ότι είχαν ενημερωθεί ότι οι εκάστοτε ισχύουσες συναλλαγματικές ισοτιμίες των ξένων νομισμάτων ήταν διαθέσιμες στο κατάστημα της τράπεζας. Επιπλέον, οι ενάγοντες αναγνώρισαν ότι είχαν επίγνωση του γεγονότος ότι ο συναλλαγματικός κίνδυνος επηρεάζει το ύψος της οφειλής έναντι της τράπεζας (Α) και το ποσό των μηνιαίων δόσεων αποπληρωμής του δανείου, ότι το δάνειο θα καταβαλλόταν σε πολωνικά ζλότι υπό τους όρους που προέβλεπε ο εσωτερικός κανονισμός και ότι το χρεωστικό υπόλοιπο της οφειλής εκφράζεται σε ξένο νόμισμα· οι μηνιαίες δόσεις του δανείου εκφράζονται σε ξένο νόμισμα και πρέπει να καταβληθούν σε ζλότι σύμφωνα με τους όρους που περιγράφονται στον εσωτερικό κανονισμό. Οι δανειολήπτες μονόγραψαν όλες τις σελίδες της αίτησης χορήγησης πίστωσης, της σύμβασης, του εσωτερικού κανονισμού και της πράξης τροποποίησης της σύμβασης. Οι ενάγοντες διάβασαν τη σύμβαση και διέτρεξαν τον εσωτερικό κανονισμό χωρίς να εξοικειωθούν απολύτως με το περιεχόμενό του.

4. Το ποσό των οφειλόμενων δόσεων κατά το χρονικό διάστημα από τις 16 Μαΐου 2008 έως τις 10 Οκτωβρίου 2014, εφόσον υποτεθεί ότι πρόκειται για δάνειο σε ζλότι, χωρίς ρήτρα υπολογισμού σε ξένο νόμισμα, έντοκο όπως ένα δάνειο συνδεδεμένο με ξένο νόμισμα, ήτοι με το επιτόκιο LIBOR 3M + περιθώριο κέρδους, ανέρχεται στο ποσό των 95 491,32 PLN. Η διαφορά μεταξύ του ποσού που κατέβαλαν οι ενάγοντες δυνάμει της σύμβασης και του ποσού που θα είχαν καταβάλει σε περίπτωση απάλειψης των επίμαχων συμβατικών περι αναπροσαρμογής ανέρχεται στα 50 492,46 PLN υπέρ των εναγόντων.
5. Οι τιμές συναλλάγματος που καθόριζε η τράπεζα στον πίνακά της ήταν οι τιμές της αγοράς, οι δε διαφορές στις τιμές των διαφόρων τραπεζών (οι οποίες απέκλιναν ελάχιστα μεταξύ τους) οφείλονται στις διαφορές στις τιμές αγοράς και πώλησης στη διατραπεζική αγορά. Η εκ μέρους της τράπεζας εφαρμογή τιμής αγοράς και πώλησης ανταποκρίνεται στην ανάγκη να εγγυηθεί την ασφάλεια των χρημάτων που έχει αναλάβει να διαχειρίζεται περιορίζοντας το άνοιγμα της συναλλαγματικής της θέσης. Το πρωταρχικό μέσο εξαλείψης του συναλλαγματικού κινδύνου είναι η εκ μέρους της τράπεζας εξασφάλιση της χρηματοδότησης σε ελβετικά φράγκα στη διατραπεζική αγορά.
6. Η διαφορά μεταξύ του ποσού του δανείου που θα έπρεπε να καταβάλουν οι ενάγοντες αν είχαν συνάψει σύμβαση δανείου σε ζλότι με το επ' αυτού εφαρμοζόμενο επιτόκιο (176 584,79 PLN) και του ποσού που κατέβαλαν βάσει της σύμβασης (145 983,78 PLN) μεταξύ της 16ης Μαΐου 2008 και της 10ης Οκτωβρίου 2014 ανέρχεται σε 30 601,01 PLN εις βάρος των εναγόντων. Στις 11 Φεβρουαρίου 2017, η διαφορά αυτή ανέρχεται σε 24 803,31 PLN εις βάρος των εναγόντων.
7. Κατά την περίοδο την οποία αφορά η αγωγή, οι δόσεις του συνδεδεμένου με το CHF δανείου ήταν, κατά το μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, χαμηλότερες από ό,τι στην περίπτωση δανείου σε ζλότι, ταυτοχρόνως δε στην περίπτωση του συνδεδεμένου με το CHF δανείου το ποσοστό της δόσης που αντιστοιχούσε στην εξόφληση του κεφαλαίου ήταν κατά αρκετές φορές μεγαλύτερο από ό,τι στην

περίπτωση του δανείου σε ζλότι. Για παράδειγμα, βάσει επιλεκτικής κατανομής των δόσεων σε ίσα εξαμηνιαία διαστήματα, μπορεί να επισημανθεί ότι, λόγω χάριν, τον Ιούλιο του 2009, η μηνιαία δόση του συνδεδεμένου με το CHF δανείου ανερχόταν στα 1 825,06 PLN, εκ των οποίων στο κεφάλαιο αντιστοιχούσαν 991,92 PLN, ήτοι ποσοστό άνω του 54 % της δόσης, ενώ η δόση του δανείου σε ζλότι ανερχόταν στα 2 485,27 PLN, εκ των οποίων στο κεφάλαιο αντιστοιχούσαν 288,73 PLN, ήτοι ποσοστό άνω του 11 % της δόσης. Τον Ιανουάριο του 2010, η δόση του συνδεδεμένου με το CHF δανείου ανερχόταν σε 1 712,60 PLN, εκ των οποίων στο κεφάλαιο αντιστοιχούσαν 965,73 PLN, ήτοι ποσοστό άνω του 56 % της δόσης, ενώ η δόση του δανείου σε ζλότι ανερχόταν στα 2 357,96 PLN, εκ των οποίων στο κεφάλαιο αντιστοιχούσαν 255,56 PLN, ήτοι ποσοστό άνω του 10 % της δόσης. Εν συνεχεία, τον Ιανουάριο του 2013, η δόση του συνδεδεμένου με το CHF δανείου ανερχόταν σε 2 019,29 PLN, εκ των οποίων στο κεφάλαιο αντιστοιχούσαν 1 299,12 PLN, ήτοι ποσοστό άνω του 64 % της δόσης, ενώ η δόση του δανείου σε ζλότι ανερχόταν στα 2 396,93 PLN, εκ των οποίων στο κεφάλαιο αντιστοιχούσαν 298,60 PLN, ήτοι ποσοστό άνω του 12 % της δόσης. Έπειτα, τον Ιανουάριο του 2014, η δόση του συνδεδεμένου με το CHF δανείου ανερχόταν σε 2 030,99 PLN, εκ των οποίων στο κεφάλαιο αντιστοιχούσαν 1 320,26 PLN, ήτοι ποσοστό άνω του 65 % της δόσης, ενώ η δόση του δανείου σε ζλότι ανερχόταν στα 1 928,45 PLN, εκ των οποίων στο κεφάλαιο αντιστοιχούσαν 484,85 PLN, ήτοι ποσοστό άνω του 25 % της δόσης. Τέλος, τον Ιούλιο του 2014, η δόση του συνδεδεμένου με το CHF δανείου ανερχόταν σε 2 041,59 PLN, εκ των οποίων στο κεφάλαιο αντιστοιχούσαν 1 362,16 PLN, ήτοι ποσοστό άνω του 66 % της δόσης, ενώ η δόση του δανείου σε ζλότι ανερχόταν στα 1 938,79 PLN, εκ των οποίων στο κεφάλαιο αντιστοιχούσαν 537,15 PLN, ήτοι ποσοστό άνω του 27 % της δόσης.

Κύριοι ισχυρισμοί των διαδίκων της κύριας δίκης

1. Οι ενάγοντες στηρίζουν την αιτίαση περί του καταχρηστικού χαρακτήρα των συμβατικών ρητρών στο γεγονός ότι η εναγομένη καθόρισε κατά εντελώς αυθαίρετο τρόπο την τιμή αγοράς και πώλησης του ξένου νομίσματος CHF στον τραπεζικό πίνακα των συναλλαγματικών ισοτιμιών όσον αφορά τα δάνεια σε ξένο νόμισμα και τα δάνεια με ρήτρα υπολογισμού σε ξένο νόμισμα. Επιπλέον, επισημαίνουν ότι ούτε η σύμβαση ούτε ο εσωτερικός κανονισμός περιέχουν διατάξεις σχετικές με τον τρόπο καθορισμού του συντελεστή αξίας βάσει του οποίου καθορίζεται το ύψος της τιμής αγοράς και πώλησης του ξένου νομίσματος CHF. Η συναλλαγματική ισοτιμία που αναγράφεται στον πίνακα της τράπεζας καθορίζεται βάσει της συναλλαγματικής ισοτιμίας στη διατραπεζική αγορά κατά τρόπο, ώστε η τιμή αγοράς ή πώλησης να αποκλίνει προς τα πάνω ή προς τα κάτω από τη διατραπεζική τιμή, πράγμα που αποφασίζεται από το διοικητικό συμβούλιο της τράπεζας, οι δε καταναλωτές δεν ασκούν καμία επιρροή στον καθορισμό της τιμής αγοράς και πώλησης του ξένου νομίσματος. Κατά συνέπεια, η εναγομένη, καθορίζοντας το ύψος της οφειλής και των μηνιαίων δόσεων του δανείου βάσει μη επιτρεπόμενης ρήτρας, ενήργησε παρανόμως και οφείλει να επιστρέψει τα αχρεωστήτως εισπραχθέντα ποσά. Η επίδικη αξίωση συνίσταται

στη διαφορά μεταξύ των ποσών που εισέπραξε η εναγομένη για την εξόφληση του δανείου και των ποσών που θα οφείλονταν αν δεν λαμβάνονταν υπόψη οι καταχρηστικές ρήτρες.

2. Η εναγομένη τράπεζα απάντησε ότι, επί 8 και πλέον έτη, οι ενάγοντες δεν έθεσαν εν αμφιβόλω το κύρος της σύμβασης δανείου ούτε τις διάφορες ρήτρες της, εκτελώντας τη σύμβαση αυτή και αντλώντας οικονομικά οφέλη από την επιλογή της συγκεκριμένης μορφής πίστωσης σε σχέση με το δάνειο σε ζλότι. Η επιδίωξη να διαπιστωθεί προσβολή των συμφερόντων του καταναλωτή αποτελεί προσπάθεια αποφυγής των αποτελεσμάτων μιας ειλημμένης απόφασης οικονομικής φύσης η οποία έπαυσε να αποφέρει τα προσδοκώμενα οφέλη. Κατά την τράπεζα, η ρήτρα υπολογισμού σε ξένο νόμισμα δεν υπόκειται σε έλεγχο ως προς τη συμβατότητά της με το άρθρο 385¹ του ΚC, δεδομένου ότι αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης μεταξύ των μερών, δεν περιέχει διατάξεις αντίθετες προς τα χρηστά ήθη και δεν θίγει τα συμφέροντα του καταναλωτή καθώς και ότι η τράπεζα δεν καθορίζει τον πίνακα συναλλαγματικών ισοτιμιών κατά τρόπο αυθαίρετο ενώ η τιμή αγοράς και πώλησης του CHF στους πίνακες συναλλαγματικών ισοτιμιών της εναγομένης αντιστοιχούσε στις αξίες της αγοράς. Επιπλέον, η Τράπεζα επισήμανε ότι, βάσει του άρθρου 111 του νόμου για το τραπεζικό δίκαιο, υποχρεούται να δημοσιεύει τις εφαρμοζόμενες από αυτήν συναλλαγματικές ισοτιμίες ανεξάρτητα από οποιαδήποτε συμβατική σχέση και από οποιαδήποτε τυποποιημένη σύμβαση καθώς και ότι, κατά τον χρόνο σύναψης της σύμβασης, δεν υπήρχε κανονιστική ρύθμιση η οποία να επιβάλλει στις τράπεζες να καθορίζουν ακριβείς μαθηματικούς δείκτες και τύπους για τον καθορισμό των συναλλαγματικών ισοτιμιών. Προσέθεσε δε ότι οι συναλλαγματικές ισοτιμίες, οι οποίες μεταβάλλονται σε κλάσματα δευτερολέπτων, καθορίζονται βάσει παγκόσμιων δεικτών αγοράς που είναι ανεξάρτητοι από την τράπεζα, η δε πολιτική χρήσης πίνακα συναλλαγματικών ισοτιμιών υπόκειται στην εποπτεία της Komisji Nadzoru Finansowego (επιτροπής εποπτείας του χρηματοπιστωτικού τομέα).
3. Η εναγομένη προσέθεσε ότι, στο πλαίσιο συμμόρφωσης προς τις συστάσεις S του Απριλίου 2009, επισήμανε στον εσωτερικό κανονισμό ότι οι συναλλαγματικές ισοτιμίες καθορίζονται λαμβανομένων υπόψη: των μέσων συναλλαγματικών ισοτιμιών που δημοσιεύει η NBP, της τρέχουσας κατάστασης της αγοράς συναλλάγματος, της τρέχουσας συναλλαγματικής θέσης της τράπεζας, και της πρόβλεψης ως προς τις διακυμάνσεις των τιμών.

Συνοπτική παράθεση του σκεπτικού της διατάξεως περί παραπομπής

- 1 Η ανάλυση τόσο της οδηγίας 93/13 του Συμβουλίου, μεταφορά της οποίας στην πολωνική έννομη τάξη συνιστά μεταξύ άλλων το άρθρο 385¹ του ΚC, όσο και των προαναφερθεισών διατάξεων του πολωνικού δικαίου καθώς και της νομολογίας του Δικαστηρίου, ειδικότερα δε της σχετικής με το άρθρο 5 της οδηγίας αυτής και των αποφάσεων στις υποθέσεις C-186/16, C-96/14, C-26/13,

δεν έδωσαν απάντηση στο αιτούν δικαστήριο ως προς τα υποβαλλόμενα ερωτήματα.

- 2 Η πρώτη αμφιβολία του δικαστηρίου αφορά το ζήτημα αν, κατ' ορθή ερμηνεία του άρθρου 3, παράγραφος 1, του άρθρου 4, παράγραφος 1, και του άρθρου 5 της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, καθώς και των άρθρων 69 και 111 του νόμου για το τραπεζικό δίκαιο, όπως ίσχυαν κατά τον χρόνο σύναψης της σύμβασης, είναι δυνατόν να επιβληθεί σε τράπεζα απαίτηση κατά την οποία μια συμβατική ρήτρα που καθορίζει την τιμή αγοράς και πώλησης ξένου νομίσματος σε σύμβαση δανείου συνδεδεμένου με την αξία ξένου νομίσματος πρέπει να είναι διατυπωμένη κατά τρόπο μη επιδεχόμενο αμφισβήτηση, ήτοι κατά τρόπο ώστε ο δανειολήπτης/καταναλωτής να μπορεί ο ίδιος να προσδιορίσει την τιμή αυτή σε συγκεκριμένη ημερομηνία, λαμβανομένων υπόψη του είδους της οικείας σύμβασης, των διατάξεων του εθνικού δικαίου και των συναλλακτικών ηθών που ισχύουν κατά τον χρόνο σύναψης της σύμβασης. Κατά την ημερομηνία υπογραφής της σύμβασης, δεν υπήρχε καμία διάταξη η οποία να προβλέπει υποχρέωση υπόμνησης των κανόνων καθορισμού των συναλλαγματικών ισοτιμιών, το δε άρθρο 69, παράγραφος 2, του νόμου για το τραπεζικό δίκαιο, όπως ίσχυε κατά τον χρόνο εκείνο, προέβλεπε την απαίτηση έγγραφου τύπου της σύμβασης πίστωσης και απαριθμούσε τα συγκεκριμένα στοιχεία τα οποία έπρεπε να προσδιορίζει μια τέτοια σύμβαση (για παράδειγμα, το ποσό και το νόμισμα της πίστωσης, τον σκοπό για τον οποίο χορηγήθηκε, τους όρους και τις προθεσμίες εξόφλησής της, καθώς και το ύψος του επιτοκίου της πίστωσης και τους όρους μεταβολής του). Η κατάσταση μεταβλήθηκε στις 26 Αυγούστου 2011, ήτοι 3 και πλέον έτη μετά τη σύναψη της σύμβασης, ημερομηνία κατά την οποία τέθηκε σε ισχύ το άρθρο 69, παράγραφος 2, σημείο 4α, του νόμου για το τραπεζικό δίκαιο, που προβλέπει ότι, σε περίπτωση σύμβασης πίστωσης συνομολογηθείσας ή υπολογιζόμενης σε νόμισμα διαφορετικό από το πολωνικό νόμισμα, η σύμβαση αυτή πρέπει να περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, λεπτομερείς κανόνες για τον προσδιορισμό των τρόπων και των προθεσμιών καθορισμού της συναλλαγματικής ισοτιμίας βάσει της οποίας υπολογίζεται, μεταξύ άλλων, το ποσό της πίστωσης, οι τμηματικές καταβολές και οι τοκοχρεολυτικές δόσεις, καθώς και κανόνες μετατροπής στο νόμισμα εκταμίευσης ή εξόφλησης της πίστωσης. Ωστόσο, η διάταξη αυτή δεν απέκλεισε την ελευθερία της τράπεζας να καθορίζει το ύψος των συναλλαγματικών ισοτιμιών, προβλέποντας μόνον την υποχρέωση καθορισμού των κανόνων και των προθεσμιών καθορισμού των ισοτιμιών αυτών. Στο σχέδιο αιτιολογικής έκθεσης του ως άνω νόμου, με τον οποίο παρεμβλήθηκε το σημείο 4α, αναφερόταν, μεταξύ άλλων, ότι, κατόπιν της προσθήκης του σημείου αυτού, ο δανειολήπτης, ήδη από το στάδιο της σύμβασης πίστωσης, θα ενημερώνεται εφεξής δεόντως από την τράπεζα για τις βασικές αρχές αποπληρωμής του δανείου. Χάρη στη λύση αυτή, οι τράπεζες θα ανταγωνίζονται μεταξύ τους για το ύψος του αποκαλούμενου spread. Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι στο εθνικό δίκαιο δεν υπάρχει διάταξη που να διευκρινίζει τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να καθορίζονται οι συναλλαγματικές ισοτιμίες, έλλειψη η οποία θεωρείται εσκεμμένη δεδομένης της επικράτησης συνθηκών ελεύθερης αγοράς.

- 3 Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο υπογραμμίζει ότι, κατά την εκτίμηση της δυνατότητας σαφούς διατύπωσης των κανόνων καθορισμού των συναλλαγματικών ισοτιμιών, δεν μπορούν να αγνοηθούν οι κανόνες για τον εκ μέρους της NBP καθορισμό των συναλλαγματικών ισοτιμιών που ίσχυαν κατά τον χρόνο σύναψης της σύμβασης. Έτσι, σύμφωνα με το άρθρο 2, σημείο 1, της απόφασης 51/2002 του διοικητικού συμβουλίου της NBP, της 23ης Σεπτεμβρίου 2002, περί του τρόπου υπολογισμού και δημοσίευσης των συναλλαγματικών ισοτιμιών, οι μέσες συναλλαγματικές ισοτιμίες υπολογίζονται, για το ευρώ και το USD έναντι του ζλότι, βάσει της αποκαλούμενης «προσφοράς τιμής». Η μέθοδος αυτή συνίσταται στο να ζητείται καθημερινά από 10 τράπεζες του «Καταλόγου των υποψηφίων τραπεζών για την εκτέλεση καθηκόντων διαπραγματευτή της χρηματαγοράς με βάση τον όγκο του κύκλου εργασιών στη διατραπεζική αγορά συναλλάγματος –πράξεις “spot” στο νόμισμα– ζλότι», να ανακοινώσουν τις τιμές που εφαρμόζουν για την αγορά και πώληση του ευρώ και του USD έναντι του ζλότι. Κατά το σημείο 2, οι τιμές των ακόλουθων ξένων νομισμάτων, π.χ. του CHF, προσδιορίζονται βάσει της υπολογιζόμενης σύμφωνα με το σημείο 1 τιμής του ευρώ σε ζλότι και των τιμών αγοράς του ευρώ έναντι επιμέρους νομισμάτων στις 11:00 η ώρα. Η εναγομένη τράπεζα περιλαμβανόταν στον κατάλογο των υποψηφίων τραπεζών για την εκτέλεση καθηκόντων διαπραγματευτή της χρηματαγοράς, οπότε η συναλλαγματική ισοτιμία των πινάκων συναλλάγματος της εναγομένης τράπεζας αποτελούσε τη βάση καθορισμού των τιμών της NBP. Συναφώς, πρέπει να προστεθεί ότι η NBP, ως οργανισμός με νομοθετική και συνταγματική νομιμοποίηση (άρθρο 227 του Συντάγματος της Πολωνικής Δημοκρατίας), ο οποίος θέτει σε εφαρμογή τη νομισματική πολιτική και, έτι σημαντικότερο, τη συναλλαγματική πολιτική, τροποποίησε τρεις φορές τους κανόνες σχετικά με τον καθορισμό των συναλλαγματικών ισοτιμιών σε χρονικό διάστημα 18 ετών, δηλαδή χρονικό διάστημα μικρότερο από τη διάρκεια ισχύος της σύμβασης.
- 4 Επομένως, δημιουργείται η αμφιβολία αν, λαμβανομένης υπόψη της πολυετούς διάρκειας της σύμβασης του συνδεόμενου με την αξία ξένου νομίσματος δανείου και των απρόβλεπτων εξελίξεων στην αγορά συναλλάγματος, είναι δυνατό να απαιτηθεί καθ’ οιονδήποτε τρόπο από την εναγομένη να καθορίζει σαφώς και αυστηρώς τους κανόνες προσδιορισμού των συναλλαγματικών ισοτιμιών ή αν, λαμβανομένης υπόψη της φύσεως της υπηρεσίας, σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, είναι δυνατόν να γίνει παραπομπή στη γενικότερη έννοια των τιμών της ελεύθερης αγοράς, κατά μείζονα λόγο διότι η ενδεχόμενη ελευθερία μιας τράπεζας να καθορίζει την τιμή του ξένου νομίσματος εντός των ορίων των αξιών της ελεύθερης αγοράς δεν θα δημιουργούσε σημαντική ανισορροπία, σύμφωνα με το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής, από οικονομικής απόψεως εις βάρος του καταναλωτή. Η αμφιβολία αυτή επιβεβαιώνεται από τον εσωτερικό κανονισμό που εφαρμόζει η εναγομένη μετά τη θέσπιση του άρθρου 69, παράγραφος 2, στοιχείο 4a, του νόμου για το τραπεζικό δίκαιο. Όπως επισήμανε η εναγομένη, μετά την ως άνω τροποποίηση, σύμφωνα με τον εσωτερικό κανονισμό, οι συναλλαγματικές ισοτιμίες καθορίζονται λαμβανομένων υπόψη: των μέσων συναλλαγματικών ισοτιμιών που δημοσιεύει η NBP, της τρέχουσας κατάστασης της αγοράς συναλλάγματος, της

τρέχουσας συναλλαγματικής θέσης της τράπεζας, και της πρόβλεψης ως προς τις διακυμάνσεις των τιμών. Η διατύπωση αυτή του εσωτερικού κανονισμού, μολονότι απαριθμεί κριτήρια καθορισμού της συναλλαγματικής ισοτιμίας, εντούτοις στην πραγματικότητα καθιστά ανέφικτο τον καθορισμό της εν λόγω ισοτιμίας, τούτο δε λόγω των ασαφών και αόριστων κανόνων που θέτει.

- 5 Αν γίνει δεκτό ότι μια συμβατική ρήτρα η οποία αφορά τους κανόνες καθορισμού των συναλλαγματικών ισοτιμιών μπορεί να χαρακτηρίζεται στην περίπτωση σύμβασης δανείου συνδεδεμένου με ξένο νόμισμα από ορισμένο βαθμό γενικότητας και να παραπέμπει στις τιμές που ισχύουν στην αγορά, τίθεται το περαιτέρω ζήτημα αν η συμβατική ρήτρα περί καθορισμού από τον δανειοδότη (την τράπεζα) της τιμής αγοράς και πώλησης του ξένου νομίσματος μπορεί να ερμηνεύεται κατά τρόπον ώστε οι αμφιβολίες σχετικά με τη σύμβαση να αίρονται υπέρ του καταναλωτή και να θεωρείται ότι η σύμβαση καθορίζει τις τιμές αγοράς και πώλησης του ξένου νομίσματος κατά τρόπο όχι εντελώς αυθαίρετο, αλλά σε συνάρτηση με τις συνθήκες της αγοράς.
- 6 Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να καθοριστεί αν είναι δυνατόν να αρθεί η ασάφεια συμβατικής ρήτρας η οποία ορίζει τους κανόνες καθορισμού της συναλλαγματικής ισοτιμίας σύμφωνα με τις αιτιολογικές σκέψεις και το άρθρο 5 της οδηγίας 93/13, χωρίς να παρίσταται ανάγκη απόλειψης της επίμαχης συμβατικής ρήτρας. Αυτή η λύση αυτή μπορεί να υποδεικνύεται από τη διάκριση μεταξύ της δυνατότητας ερμηνείας των συμβατικών ρητρών υπέρ του καταναλωτή, σύμφωνα με το άρθρο 5 της εν λόγω οδηγίας, και της δυνατότητας κατάργησης της ρήτρας που κρίθηκε καταχρηστική, δυνάμει του άρθρου 6 της εν λόγω οδηγίας. Το ζήτημα της ερμηνείας των δηλώσεων βουλήσεως και των συμβάσεων στην εθνική έννομη τάξη διέπεται από το άρθρο 65 του ΚC, με σημείο αναφοράς τις αρχές της κοινωνικής συμβίωσης και τα συναλλακτικά ήθη στην περίπτωση των δηλώσεων βουλήσεως και, στην περίπτωση των συμβάσεων, την κοινή βούληση των συμβαλλομένων και τον σκοπό της σύμβασης. Επομένως, πρόκειται, κατ' ουσίαν, για το ζήτημα αν μια ασαφής ρήτρα σύμβασης συναφθείσας με καταναλωτή μπορεί να απαλειφθεί μέσω ερμηνείας της κοινής βούλησης των συμβαλλομένων και του σκοπού της σύμβασης, ή αν μια τέτοια συμβατική ρήτρα πρέπει να θεωρηθεί αυτομάτως, τρόπον τινά, ως στερούμενη αποτελέσματος κατά την έννοια του άρθρου 385¹ του ΚC. Αυτό είναι σημαντικό τόσο στο πλαίσιο της δήλωσης των εναγόντων ότι, κατά τον χρόνο σύναψης της σύμβασης, θεώρησαν ότι για τη μετατροπή θα χρησιμοποιούνταν αντικειμενικές ισοτιμίες, όπως αυτές της ΝΒΡ, όσο και στο πλαίσιο των ισχυρισμών της εναγομένης, η οποία επισήμανε ότι οι εφαρμοζόμενες από αυτήν ισοτιμίες δεν καθορίζονται ελεύθερα αλλά είναι οι ισχύουσες στην αγορά.
- 7 Η αμφιβολία αφορά επίσης τη διαδικασία στο πλαίσιο εκτίμησης του καταχρηστικού χαρακτήρα δεδομένης συμβατικής ρήτρας. Σύμφωνα με τη θέση που υποστηρίζεται από τις εθνικές αρχές (υπηρεσία προστασίας του ανταγωνισμού και των καταναλωτών, χρηματοοικονομικός διαμεσολαβητής) και από την εθνική νομολογία, θα μπορούσε να γίνει δεκτό ότι ο καταχρηστικός χαρακτήρας συμβατικής ρήτρας σχετικής με τον καθορισμό της τιμής αγοράς και

πώλησης ξένου νομίσματος σε σύμβαση δανείου συνδεδεμένου με ξένο νόμισμα μπορεί να εκτιμηθεί υπό το πρίσμα της οδηγίας 93/13 μόνο βάσει του συγκεκριμένου γράμματος της σύμβασης. Υπό το πρίσμα, όμως, των αποφάσεων του Δικαστηρίου [της 26ης Ιανουαρίου 2017, Banco Primus (C-421/14) και της εκεί μνημονευόμενης απόφασης της 4ης Ιουνίου 2009, Pannon GSM (C-243/08, EU:C:2009:350, σκέψη 39), καθώς και της 14ης Μαρτίου 2013, Aziz κατά CatalunyaCaixa (C-415/11)], η εκτίμηση συμβατικής ρήτρας πρέπει να γίνεται λαμβανομένων υπόψη όλων των κρίσιμων πραγματικών στοιχείων. Καίτοι οι συμβατικές ρήτρες σε τέτοιου είδους υποθέσεις είναι πανομοιότυπες ή παρεμφερείς, οι περιστάσεις που αφορούν τη συμπεριφορά των μερών κατά τον χρόνο σύναψης της σύμβασης δικαιολογούν το ερώτημα αν, από την άποψη της εκτίμησης του καταχρηστικού χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας, ασκούν επιρροή τα ακόλουθα στοιχεία: α) η εκτέλεση της σύμβασης η οποία αποσκοπεί στην ανασύνθεση των περιστάσεων κατά τον χρόνο σύναψης της σύμβασης· β) η μη υπογραφή τροποποιητικής πράξης της σύμβασης που καθιστά δυνατή την εξόφληση του δανείου απευθείας στο ξένο νόμισμα· γ) η επίδραση των επίμαχων συμβατικών ρητρών στη βούληση του καταναλωτή να συνάψει τη σύμβαση· δ) η εκ μέρους του καταναλωτή κατανόηση της επίμαχης ρήτρας· ή ε) η έλλειψη ενδιαφέροντος του καταναλωτή στην επίμαχη συμβατική ρήτρα κατά τη σύναψη και εκτέλεση της σύμβασης, περιλαμβανομένης της μη εξοικείωσής του με το περιεχόμενο της σύμβασης κατά τον χρόνο σύναψής της και καθ' όλη τη διάρκεια ισχύος της. Η αμφιβολία αυτή απορρέει από τη νομολογία που αναπτύχθηκε με τις αποφάσεις στις υποθέσεις C-415/11 και C-421/14, όπου διαπιστώθηκε αντίθεση προς την αρχή της καλής πίστης όταν οι συμβατικές ρήτρες διαμορφώνουν την κατανομή των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων κατά τρόπο που δεν θα είχε γίνει δεκτός από τους συμβαλλομένους στο πλαίσιο δίκαιων μεταξύ τους διαπραγματεύσεων. Κατά το αιτούν δικαστήριο, η εκτίμηση των περιστάσεων υπό τις οποίες συνήφθη η σύμβαση, συμπεριλαμβανομένης της κοινής βούλησης των μερών ως προς τον καθορισμό των ισοτιμιών συναλλάγματος που θα χρησιμοποιηθούν για την εκτέλεση της σύμβασης, πρέπει να γίνει υπό το πρίσμα της νομολογίας που αναπτύχθηκε με τις αποφάσεις του Δικαστηρίου στις υποθέσεις C-415/11 και C-421/14. Υπό τις συνθήκες αυτές, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι δεν είναι άνευ σημασίας οι περιστάσεις που αφορούν τη συμπεριφορά των μερών κατά τον χρόνο σύναψης της σύμβασης και οι οποίες μνημονεύονται στα στοιχεία α' έως ε' ανωτέρω.

- 8 Πάντως, το ζήτημα κατά πόσο θα γινόταν δεκτή συγκεκριμένη συμβατική ρήτρα μπορεί να αποσαφηνιστεί βάσει των ως άνω αμφιβολιών. Ειδικότερα, τα ζητήματα της εκτέλεσης της σύμβασης, της μη απόδοσης βαρύτητας στους κανόνες καθορισμού της συναλλαγματικής ισοτιμίας ή της μη εξοικείωσης με το περιεχόμενο της σύμβασης καθ' όλη τη διάρκεια ισχύος της καθιστούν δυνατό να συναχθεί το συμπέρασμα ότι η σύμβαση θα είχε συναφθεί ακόμη και αν ο συμβαλλόμενος, στο πλαίσιο δίκαιων διαπραγματεύσεων, είχε λάβει γνώση των λεπτομερειών του εκ μέρους της τράπεζας καθορισμού της συναλλαγματικής ισοτιμίας. Οι αμφιβολίες αυτές ενισχύονται, εν προκειμένω, από το γεγονός ότι οι ενάγοντες αναγνώρισαν ότι ανέμεναν να καθοριστεί η συναλλαγματική ισοτιμία κατά τρόπο αντικειμενικό, παραπέμποντας, για παράδειγμα, στην ισοτιμία της

NBP. Αφετέρου, η εναγομένη αναγνωρίζει ότι ήταν υποχρεωμένη να εφαρμόσει την τιμή που ίσχυε στην αγορά και επομένως, κατ' ουσίαν, επίσης αντικειμενική. Επομένως, ενδέχεται πράγματι οι συμβαλλόμενοι να συνομολόγησαν συμβατική ρήτρα η οποία, στο πλαίσιο δίκαιων διαπραγματεύσεων, θα είχε γίνει δεκτή, τηρώντας την υποχρέωση της καλής πίστης την οποία μνημονεύουν οι αποφάσεις του Δικαστηρίου στις υποθέσεις C-415/11 και C-421/14. Τούτο δικαιολογεί, εν συνεχεία, την αμφιβολία ως προς το αν η πραγματική σύμπτωση της βούλησης των μερών σε σχέση με την ανάγκη χρησιμοποίησης αντικειμενικής ισοτιμίας καθιστά δυνατό τον χαρακτηρισμό της επίμαχης συμβατικής ρήτρας ως καταχρηστικής ή αν είναι δυνατόν, στο πλαίσιο αυτό, να αρθούν οι αμφιβολίες σχετικά με τη σύμβαση κατά τρόπο ώστε να γίνει δεκτό ότι η συναλλαγματική ισοτιμία του πίνακα ισοτιμιών μιας τράπεζας δεν αποτελεί αυθαίρετη συναλλαγματική ισοτιμία, αλλά ισοτιμία διαμορφούμενη στο πλαίσιο της ελευθερίας που απορρέει από τα άρθρα 69 και 111 του νόμου για το τραπεζικό δίκαιο, αλλά μόνον εντός των ορίων των αξιών που ισχύουν στην αγορά.

- 9 Όλα τα ως άνω προδικαστικά ερωτήματα είναι λυσιτελή για τον καθορισμό του ορθού κανονιστικού πλαισίου που προκύπτει από τις διατάξεις της οδηγίας 93/13 και, κατά συνέπεια, είναι εξαιρετικά σημαντικά και όσον αφορά τις διατάξεις του εθνικού δικαίου. Λαμβανομένου υπόψη του μεγάλου αριθμού υποθέσεων που εκκρεμούν ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων κατά διαφόρων τραπεζών, οι οποίες προβάλλουν, ως πρώτο και κυριότερο επιχείρημα, την έλλειψη αυθαιρεσίας κατά τη διαμόρφωση των συναλλαγματικών ισοτιμιών, η απάντηση που θα δώσει το Δικαστήριο θα είναι εξαιρετικά χρήσιμη για την επίλυση όχι μόνον της διαφοράς της κύριας δίκης, αλλά και πολλών άλλων εθνικών νομικών διαφορών αυτού του είδους. Σε περίπτωση αρνητικής απάντησης στο πρώτο ερώτημα, θα παρασχεθεί, κατ' ουσίαν, η δυνατότητα αποτελεσματικής επίλυσης ανάλογων υποθέσεων χωρίς την ανάγκη να εξεταστούν τα άλλα ερωτήματα, περιλαμβανομένου του σχετικού με τον συναλλαγματικό κίνδυνο.
- 10 Υπέρ της καταφατικής απάντησης συνηγορεί το γεγονός ότι το είδος της σύμβασης ενυπόθηκου δανείου συνδεδεμένου με ξένο νόμισμα, η οποία συνήφθη για ορισμένες δεκαετίες (εν προκειμένω, 40 έτη), καθιστά κατά πάσα πιθανότητα αδύνατη τη διατύπωση της συμβατικής ρήτρας κατά τρόπο αρκούντως σαφή, ώστε να έχει εφαρμογή καθ' όλη τη διάρκεια ισχύος της σύμβασης. Δεδομένου ότι σε διάστημα 18 ετών η NBP τροποποίησε τρεις φορές τους κανόνες καθορισμού των συναλλαγματικών ισοτιμιών, ευλόγως τίθεται το ερώτημα αν είναι δυνατόν να απαιτηθεί από μια εμπορική τράπεζα να είναι σε θέση να ακολουθήσει σαφή προσέγγιση στο ζήτημα αυτό, και μάλιστα για τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα.
- 11 Η επίκληση αριθμητικού τύπου που να συνεκτιμά τις τιμές της διατραπεζικής αγοράς που ανακοινώνουν τα ειδησεογραφικά μέσα Reuters και Bloomberg και ο οποίος έχει διορθωθεί ώστε να λαμβάνεται υπόψη το περιθώριο κέρδους ενδέχεται να μην ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις σαφήνειας και ακρίβειας της συμβατικής ρήτρας. Συγκεκριμένα, λαμβανομένης υπόψη της τόσο μακράς διάρκειας της σύμβασης και της αδυναμίας πρόβλεψης της οικονομικής

κατάστασης, η παραπομπή στα στοιχεία των εν λόγω ειδησεογραφικών μέσων, η αξιοπιστία των οποίων δεν μπορεί να ελεγχθεί, θα μπορούσε να αποδειχθεί ανεπαρκής. Εντούτοις, επισημαίνεται ότι, δεδομένου ότι η συναλλαγματική ισοτιμία της NBP αποτελεί συνισταμένη των συναλλαγματικών ισοτιμιών των εμπορικών τραπεζών που καθορίζονται στους πίνακές τους (μεταξύ των οποίων και της εναγομένης τράπεζας), θα μπορούσε επίσης να διατυπωθεί η αιτίαση ότι η περιεχόμενη στη σύμβαση παραπομπή στη συναλλαγματική ισοτιμία της NBP συνιστά αυθαίρετο καθορισμό της ισοτιμίας αυτής λόγω της έμμεσης επιρροής των εμπορικών τραπεζών στην ισοτιμία της NBP. Επομένως, είναι επίσης αμφίβολο αν η ισοτιμία της NBP μπορεί να χαρακτηριστεί ως δείκτης αντικειμενικός και ανεξάρτητος από τη βούληση των εμπορικών τραπεζών. Υπό τις συνθήκες αυτές, η μόνη ασφαλής, αν και αρκετά γενική, συμβατική ρήτρα ίσως να είναι αυτή που παραπέμπει στις τιμές αγοράς και πώλησης συναλλάγματος στην αγορά. Ταυτοχρόνως, ένας ορισμένος βαθμός γενικότητας της επίμαχης συμβατικής ρήτρας θα μπορούσε να δικαιολογηθεί, υπό το πρίσμα του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας, από τη φύση της σύμβασης δανείου συνδεδεμένου με ξένο νόμισμα η οποία έχει συναφθεί για διάρκεια ορισμένων δεκαετιών. Ομοίως, η παροχή στην τράπεζα ορισμένης ελευθερίας κατά τον καθορισμό των συναλλαγματικών ισοτιμιών -μόνον εντός των ορίων των αξιών που ισχύουν στην αγορά- καθιστά αδύνατο να εκτιμηθεί ότι μια τέτοια συμβατική ρήτρα δημιουργεί σημαντική ανισορροπία εις βάρος του καταναλωτή, σύμφωνα με το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας. Οι εθνικές διατάξεις δεν επιβάλλουν απαγόρευση στις τράπεζες να καθορίζουν τις δικές τους συναλλαγματικές ισοτιμίες σύμφωνα με τα άρθρα 69 και 111 του νόμου για το τραπεζικό δίκαιο, η δε ελεύθερη αγορά αποτελεί ίσως κατάλληλη εγγύηση πραγματικών, αντικειμενικών συναλλαγματικών ισοτιμιών.

- 12 Όσον αφορά την ενδεχόμενη καταφατική απάντηση στο δεύτερο ερώτημα, πρέπει να επισημανθεί ότι, δεδομένου ότι η οδηγία 93/13 διακρίνει μεταξύ, αφενός, της δυνατότητας άρσης της ασάφειας συμβατικής ρήτρας σύμφωνα με το άρθρο 5 της οδηγίας αυτής και, αφετέρου, της κύρωσης που συνίσταται στην απόσυρση της επίμαχης ρήτρας κατά το άρθρο 6 της ίδιας οδηγίας, πρέπει, σε ένα πρώτο στάδιο, να επιλεγεί η ηπιότερη λύση και να επιχειρηθεί η άρση της ασάφειας της επίμαχης ρήτρας, η οποία καθιστά δυνατή την πλήρη διατήρηση της σύμβασης σύμφωνα με τη βούληση των μερών. Το άρθρο 65 του ΚC μπορεί να χρησιμεύσει για τον προσδιορισμό της βούλησης των μερών. Υπέρ αυτού συνηγορεί το γεγονός ότι οι διάδικοι ανέφεραν ότι οι συναλλαγματικές ισοτιμίες δυνάμει της σύμβασης πρέπει να είναι αντικειμενικές, πράγμα το οποίο η εναγομένη αντιλήφθηκε ως παραπομπή στη συναλλαγματική ισοτιμία που ισχύει στην αγορά, χωρίς οι ενάγοντες να υποστηρίξουν συγκεκριμένη θέση συναφώς, παραπέμποντας, για παράδειγμα, στη συναλλαγματική ισοτιμία της NBP.
- 13 Ειδικότερα, με την απόφαση στην υπόθεση C-421/14, το Δικαστήριο επισήμανε ότι στο εθνικό δικαστήριο απόκειται να αποφανθεί, λαμβάνοντας υπόψη τα κριτήρια αυτά, επί του χαρακτηρισμού στη συγκεκριμένη περίπτωση της επιμέρους συμβατικής ρήτρας βάσει των ιδιαίτερων περιστάσεων της κάθε υποθέσεως (σκέψη 57). Στη σκέψη 61 της απόφασης αυτής, διαπιστώνεται επίσης

ότι, βάσει του άρθρου 4, παράγραφος 1, της ως άνω οδηγίας, ο καταχρηστικός χαρακτήρας συμβατικής ρήτρας πρέπει να κρίνεται λαμβανομένης υπόψη της φύσεως των αγαθών ή των υπηρεσιών που αφορά η σύμβαση και με αναφορά, κατά τον χρόνο συνάψεως της συμβάσεως, σε όλες τις περιστάσεις που συνέτρεχαν κατά τη σύναψή της. Κατόπιν της απόφασης αυτής, πρέπει να γίνει παραπομπή στην εκεί μνημονεύομενη απόφαση στην υπόθεση C-243/08 (σκέψη 39), όπου διαπιστώνεται ότι το άρθρο 4 της οδηγίας προβλέπει ότι ο καταχρηστικός χαρακτήρας συμβατικής ρήτρας πρέπει να εκτιμάται λαμβάνοντας υπόψη τη φύση των αγαθών ή υπηρεσιών τα οποία αποτελούν αντικείμενο της συμβάσεως και με αναφορά σε όλες τις κατά τον χρόνο της συνάψεως της συμβάσεως περιστάσεις που ανάγονται στη σύναψή της (ομοίως αποφάνθηκε το Δικαστήριο με την απόφαση στην υπόθεση C-415/11, σκέψη 71).

- 14 Επιπροσθέτως, πρέπει να επισημανθεί ότι, μολονότι η επίμαχη συμβατική ρήτρα δεν είναι αρκούντως ακριβής, εντούτοις δεν παρέχει τη δυνατότητα να αποδοθεί στην εναγομένη κακή πίστη, δεδομένου ότι η τελευταία, καθ' όλη τη διάρκεια εκτέλεσης της σύμβασης, εφάρμοσε, σύμφωνα με την εκ μέρους της ερμηνεία της σύμβασης, τις συναλλαγματικές ισοτιμίες της αγοράς, τούτο δε ακόμη και σε χρόνο κατά τον οποίο δεν ετίθετο ζήτημα καταχρηστικού χαρακτήρα των συμβατικών ρητρών. Συναφώς, δεν μπορεί να αποδοθεί στην τράπεζα η βούληση να διατυπώσει συμβατική ρήτρα με σκοπό να βλάψει τον καταναλωτή μέσω εφαρμογής συναλλαγματικών ισοτιμιών αυθαίρετων και αποσυνδεδεμένων από τις συνθήκες της αγοράς. Η συμπερίληψη ανάλογων συμβατικών ρητρών σε συμβάσεις πίστωσης αυτού του είδους αποτελούσαν συνήθη πρακτική και σε άλλες τράπεζες. Υπέρ της άποψης ότι οι συναλλαγματικές αυτές ισοτιμίες είναι οι ισχύουσες στην αγορά συνηγορούν επίσης οικονομικές εκτιμήσεις. Επισημαίνεται ότι, ακόμη και αν αναγνωριστεί στις τράπεζες η ελευθερία να καθορίζουν τις συναλλαγματικές ισοτιμίες εντός των ορίων των αξιών που ισχύουν στην αγορά, οι δανειολήπτες περιέρχονται, εν προκειμένω, σε ευνοϊκότερη οικονομική κατάσταση απ' ό,τι αν ήταν συμβαλλόμενα μέρη σε σύμβαση δανείου σε ζλότι με το επ' αυτού εφαρμοζόμενο επιτόκιο.